

TÍTULO SUPERIOR EN CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN DE BENS CULTURAIS
Escola Superior de Conservación e Restauración de BBCC de Galicia

Técnica de conservación preventiva dos bens escultóricos II

Departamento: Conservación e restauración de escultura

Formación básica	Curso: 3º escultura	2º Cuadrimestre	2 ECTS
-------------------------	----------------------------	------------------------	---------------

Teórica

Profesora: María Rosario López Díaz
charolopezdiaz@edu.xunta.gal

Horario: 2 horas semanais

DESCRIPCIÓN DA MATERIA

Procedementos específicos de conservación preventiva dos bens escultóricos *in situ*, en exposición, no traslado ou no depósito.

COMPETENCIAS TRANSVERSAIS

T1	Organizar e planificar o traballo de forma eficiente e motivadora.
T3	Solucionar problemas e tomar decisións que respondan aos obxectivos do traballo que se realiza.
T8	Desenvolver razoada e criticamente ideas e argumentos.
T9	Integrarse adecuadamente en equipos multidisciplinares e en contextos culturais diversos.
T11	Desenvolver na práctica laboral unha ética profesional baseada na apreciación e sensibilidade estética, medioambiental e cara a diversidade.
T13	Buscar a excelencia e a calidade na súa actividade profesional.
T14	Dominar a metodoloxía de investigación na xeración de proxectos, ideas e solucións viables.
T16	Usar os medios e recursos ao seu alcance con responsabilidade cara ao patrimonio cultural e medioambiental.
T17	Contribuír coa súa actividade profesional á sensibilización social da importancia do patrimonio cultural, a súa incidencia nos diferentes ámbitos a a súa capacidade de xerar valores significativos.

COMPETENCIAS XERAIS DA TITULACIÓN

X3	Recoñecer e identificar as alteracións do ben cultural e as causas de seu deterioro para avaliar o estado de conservación.
X5	Determinar os criterios de intervención e decidir o tratamento de prevención, conservación e/ou restauración mais axeitado.
X6	Acadar coñecementos críticos sobre a metodoloxía, estratexias de actuación, tratamentos e emprego de materiais para a conservación e a restauración
X7	Deseñar sistemas e tratamentos de conservación e restauración
X9	Coñecer e aplicar a deontoloxía profesional e a normativa relativa aos bens culturais e a súa conservación e restauración.
X11	Acadar a capacidade de colaborar e traballar en equipo con outros profesionais, establecendo os mecanismos axeitados de comprensión e diálogo interdisciplinario.

X16	Avaliar a eficacia dos tratamentos realizados.
X17	Determinar e aplicar as condicións axeitadas para a conservación preventiva de ben cultural “in situ”, durante a súa exposición, almacenamento, transporte ou depósito.
X18	Documentar calquera dato derivado do estudo e proceso dos tratamentos de conservación e restauración que contribúa a facilitar a comprensión e coñecemento do ben cultural
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA ESPECIALIDADE DE ESCULTURA	
EE9	Deseñar protocolos de actuación para o mantemento <i>in situ</i> , almacenamento, exposición, manipulación, embalaxe e transporte de bens culturais propios da especialidade, de forma que se garanta a súa integridade e adecuada conservación.
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA MATERIA	
<ul style="list-style-type: none"> • Coñecer que funcións ten o conservador-restaurador nos procesos de salvagarda, exhibición e iluminación de bens escultóricos. • Identificar as consecuencias que ten unha incorrecta manipulación e/ou exposición sobre a obra escultórica. • Coñecer os materiais máis axeitados para a exposición de bens escultóricos. • Comprender a necesidade de deseñar axeitadamente os protocolos e medios para a exhibición de bens escultóricos. • Acadar a capacidade de saber analizar, avaliar e formular, de modo cooperativo. Sistemas expositivos en sala e de depósito en almacéns para coleccións de bens escultóricos. 	

UNIDADES DIDÁCTICAS		
Unidades	Subtemas	% no total da materia
1. CONDICIÓNES ESPECÍFICAS DE CONSERVACIÓN PREVENTIVA DE BENS CULTURAIS ESCULTÓRICOS	1.1. OS BENS CULTURAIS E O SEU MEDIO 1.1.1. Coñecemento do ben cultural segundo a natureza dos seus materiais. 1.1.2. Coñecemento do medio ambiente 1.1.3. Coñecemento das condicións de uso e xestión 1.2. OS FACTORES DO MEDIO E O SEU EFECTO NOS BENS CULTURAIS 1.3. HUMIDADE RELATIVA E TEMPERATURA 1.3.1. Fontes de humidade relativa e temperatura 1.3.2. Efectos da humidade relativa e da temperatura 1.3.3. Referencias para a avaliación de riscos derivados dos factores microclimáticos 1.4. LUZ E RADIACIÓNS ASOCIADAS 1.4.1. Fontes de iluminación 1.4.2. Efectos da iluminación 1.4.3. Referencias para a avaliación de riscos derivados da iluminación 1.4.4. Criterios para a valoración do dano producido pola iluminación 1.5. Contaminantes 1.5.1. Fontes de contaminación 1.5.2. Efectos da contaminación 1.5.3. Referencias para a avaliación de riscos derivados da contaminación	25%

	<p>1.5.4. Criterios para a valoración do dano producido polos contaminantes</p> <p>1.6. SEGURIDADE NOS MUSEOS</p> <p>1.6.1. Os medios técnicos pasivos. Seguridade Física</p> <p>1.7. XESTIÓN, ANÁLISE E INTERPRETACIÓN ESTADÍSTICA</p> <p>1.7.1. Obxectivos da análise e interpretación estadística</p> <p>1.7.2. Planificación dos medios para a análise e interpretación estadística</p> <p>1.7.3. Obtención e validación de datos</p> <p>1.7.4. Análise estadística</p> <p>1.7.5. Interpretación da información estadística</p> <p>1.7.6. Definición das condicións óptimas de conservación</p> <p>1.8. CONTROL DAS CONDICIÓNS AMBIENTAIS</p> <p>1.8.1. Criterios fundamentais para la definición de métodos de control</p> <p>1.8.2. Sistemas de control de las condiciones ambientales</p> <p>1.8.3. Procedimientos de seguimiento y control</p>	
<p>2. RECOMENDACIÓNS PARA A EXHIBICIÓ. TEMPERATURA, HUMIDADE RELATIVA, LUZ E CONTAMINANTES. MATERIAIS E SISTEMAS ESPECÍFICOS PARA A CONSERVACIÓN PREVENTIVA</p>	<p>2.1. TEMPERATURA</p> <p>2.2. HUMIDADE RELATIVA</p> <p>2.3. TOMA DE DATOS</p> <p>2.4. RECOMENDACIÓNS PARA A EXHIBICIÓ</p> <p>2.5. ATAQUE BIOLÓXICA</p> <p>2.6. PREVENCIÓ INUNDACIÓ</p> <p>2.7. LUZ</p> <p>2.8. CONTAMINANTES</p> <p>2.9. MATERIAIS E SISTEMAS ESPECÍFICOS PARA A CONSERVACIÓN PREVENTIVA</p> <p>2.9.1. Obxectivo do seguimento</p> <p>2.9.2. Planificación dos medios de seguimento</p> <p>2.9.3. Localización dos puntos de observación</p> <p>2.9.4. Definición dos períodos de seguimento e frecuencia de mostreo</p> <p>2.9.5. Programación de tarefas durante o seguimento</p> <p>2.9.6. Materiais para a obra</p> <p>2.9.7. Efectos dos contaminantes sobre as obras</p> <p>2.9.8. Vibracións</p> <p>2.9.9. Iluminación</p> <p>2.9.10. Peches transparentes</p> <p>2.9.11. Protección UV</p> <p>2.9.12. Filtrado de ar</p> <p>2.9.13. Limpeza</p> <p>2.9.14. Seguridade</p> <p>2.9.15. Ancoraxes</p> <p>2.9.16. Soportes</p> <p>2.9.17. Iluminación</p>	40%
<p>3. SISTEMAS EXPOSITIVOS ESPECÍFICOS. VITRINAS</p> <p>1. Condicións específicas de CP de BBCC escultóricos</p>	<p>3.1. SISTEMAS EXPOSITIVOS</p> <p>3.1.1. Percorridos</p> <p>3.1.2. Situación da obra</p> <p>3.2. VITRINAS</p> <p>3.2.1. Tipoloxía</p> <p>3.2.2. Altura das vitrinas</p> <p>3.2.3. Materiais de construción para vitrinas e soportes de coleccións museísticas</p> <p>3.2.4. Instalación e montaxe</p>	15%

	3.2.5. Mantemento	
4. EXPOSICIÓN DE OBRAS ESCULTÓRICAS. PEANAS, SUXEICIÓN E ILUMINACIÓN DA OBRA	4.1. PANEIS 4.1.1. MATERIAIS E FABRICACIÓN 4.2. CARTELAS 4.3. BALDAS 4.4. COLOCACIÓN DA ILUMINACIÓN	15%

PLANIFICACIÓN DOCENTE

Metodoloxías	Horas aula	Horas fóra	Total
Sesión maxistral	36		36
Traballo autónomo		14	14
Total	36	14	50

METODOLOXIA DOCENTE

Metodoloxía	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices do traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Traballo autónomo	Estudo dos contidos expostos polo profesor. Resolución de problemas e exercicios de forma autónoma: Actividade na que se formulan problemas e exercicios relacionados coa materia. O alumnado debe desenvolver a análise e resolución dos exercicios de forma autónoma.

SISTEMAS DE AVALIACIÓN

Método	Criterios	% avaliación
Probas escritas	Cualificación das probas	40 %
Traballos tutelados	Calidade do traballo e da presentación	40%
Lectura e comentario de textos	Calidade do comentario	10%
Observación sistemática	Asistencia a clase, participación na exposición de debates e traballos propostos, e entrega dos mesmos nos prazos fixados.	10%
Total		100 %

OUTROS COMENTARIOS A AVALIACIÓN E MEDIDAS DE RECUPERACIÓN

- A asistencia é obrigatoria. A non asistencia ás clases repercutirá na cualificación (nun 10%, o alumno poderá ser cualificado cun 0 no apartado “Observación sistemática”).
- Avaliarase o progreso do proceso de aprendizaxe, incluíndo este proceso tódolos resultados acadados no traballo continuado de clase, os exercicios e traballos entregados no tempo estipulado e dous exames parciais

que se realizarán ao longo do curso.

- Ao rematar o curso, na convocatoria ordinaria, realizarase un exame final que servirá de recuperación parcial/total segundo as partes non superadas.
- Os alumnos deberán realizar tódolos traballos e exames establecidos ao longo do curso. A avaliación ordinaria poderá incluír a realización de probas específicas finais, comprendendo esta os contidos teóricos e todos aqueles relacionados cos traballos ou lecturas realizados ao longo do curso e recollidos como parte da avaliación.
- No caso de perda de avaliación continua os alumnos deberán presentar igualmente os traballos propostos ao longo do curso.
- Os alumnos que non superen a convocatoria ordinaria terán a posibilidade de presentarse á convocatoria extraordinaria.
- Na avaliación extraordinaria, o alumno terá que realizar unha proba escrita que poderá conter probas específicas cando se consideren necesarias para unha correcta avaliación. A avaliación extraordinaria consistirá nun exame global da materia.

ATENCIÓN PERSONALIZADA

Ofreceráse atención personalizada ao alumnado durante todo o curso. As titorías docentes desenvolveranse no horario específico establecido para esta finalidade.

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA

- Climate in museums. Gaël de Guichen. ICCROM. 1984.
- Conservación preventiva en lugares de culto: <http://es.calameo.com/read/0000753353d0aff4392c6>
- Conservare opere d'arte. Il microclima negli ambienti museali. Adriana Bernardi. Ediciones il prato. 2004.
- La conservación preventiva y la exposición de objetos y obras de arte. Isabel María García Fernández. Editorial KR. 1999.
- Las vitrinas como medio de protección de las obras de arte en las exposiciones. Carolina Ribera Esplugas. Ediciones TREA. 2011
- Cerdà Durà, Elisabet. *La conservación preventiva durante la exposición de material textil*. Gijón: Trea, 2012.
- Conservación Preventiva. Olga Cantos y Jesús Criado. Centro de estudios Turiasonenses y Fundación Tarazona Monumental. 2008.
- García Fernández, Isabel. *La conservación preventiva de bienes culturales*. Madrid: Alianza Editorial, 2013.
- GUÍA LUMINOTECNIA. ERCO.
HTTP://WWW.ERCO.COM/DOWNLOAD/DATA/30_MEDIA/25_GUIDE_PDF/130_ES/ES_ERCO_GUIDE_6_LIGHTING_TECHNOLOGY.PDF
- González-Varas, Ignacio. *Conservación de bienes culturales. Teoría, historia, principios y normas*. Madrid: Eds. Cátedra, 1999.
- Hidalgo Cuñarro, José Manuel. (coord.) *Coloquio Internacional: la conservación preventiva de bienes culturales: Vigo, 22 al 24 de noviembre de 1997*. Vigo: Diputación de Pontevedra. Servicio de publicaciones, 1997.
- Jiménez-Blanco, María Dolores. *Una historia del museo en nueve conceptos*. Madrid: Ed. Cátedra, 2014.
- [JIMÉNEZ DE GARNICA, REYES. LA CONSERVACIÓN PREVENTIVA DURANTE LA EXPOSICIÓN DE DIBUJOS Y PINTURAS SOBRE LIENZO. GIJÓN: TREA, 2011.](#)
- LA CONSERVACIÓN PREVENTIVA Y LAS EXPOSICIONES TEMPORALES. NORMAS Y CONDICIONANTES:
http://ge-iic.com/files/Exposiciones/Conservacion_preventiva_y_exposiciones.pdf
- Los Bienes Culturales en Zonas Sísmicas
http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/entre_dos.pdf
- Macarrón, Ana. *Conservación del Patrimonio Cultural. Criterios y normativas*. Madrid: Ed. Síntesis, 2008.
- MODELO DE PLAN INTEGRAL DE CONSERVACIÓN PREVENTIVA PARA EL CONJUNTO ESCULTÓRICO QUE INTEGRA LA PROCESIÓN GENERAL DE LA SAGRADA PASIÓN DEL REDENTOR DE VALLADOLID:

[HTTP://WWW.JCSSVA.ORG/ALMACEN/INDICE_Y_DESARROLLO_PICP.PDF](http://www.jcssva.org/ALMACEN/INDICE_Y_DESARROLLO_PICP.PDF)

- Moya, Jordi. *La iluminación de las exposiciones temporales*. Gijón: Trea, 2015.
- Moyano, Neus. *La climatización e iluminación de la sala durante las exposiciones de obras de arte*. Gijón: Trea, 2011.
- Peña Haro, Sandra. *La conservación preventiva durante la exposición de fotografía*. Gijón: Trea, 2014.
- Pugès i Dorca, Montserrat y Laia Fernández Berengué. *La conservación preventiva durante la exposición de materiales arqueológicos*. Gijón: Trea, 2012.
- Rotaeché y González de Ubieta, Mikel. *Museología y conservación de arte contemporáneo. Un conflicto de intereses*. Gijón: Trea, 2016.
- Sedano Espín, Ubaldo. *La conservación preventiva en la exposición de pintura sobre tabla*. Gijón: Trea, 2014.